

Een thuis voor alle leerlingen

“Het verlangen om jongeren tot groei te laten komen, deed Don Bosco intuïtief kiezen voor een integrale opvoeding. De salesianen synthetiseerden die integrale aanpak later in het ‘oratoriocriterium’. Voor Don Bosco moest elk werk, elke opvoeder aan jongeren ‘**een thuis**, een school, een speelplaats, en een parochie’ bieden. Vertaald naar vandaag betekent het dat je aan jongeren een eigen plek biedt waar ze welkom zijn, **aanvaard worden in wie en wat ze zijn** en waar ze zich geborgen weten. Je maakt van je werk een huis waar een gastvrije, ongedwongen, familiesfeer heerst, waar getroost wordt en gelachen.” (Opvoeden met Don Bosco als gids en tochtgenoot, 2015)

Wat betekent het om een thuis te bieden aan alle leerlingen en kan de visie van Don Bosco ons hier vandaag nog in leiden? Diversiteit in de samenleving, dus ook in onze scholen neemt toe. Dit brengt uitdagingen met zich mee. Een verkenning van de concepten identiteit en *belonging* toont al snel de kwetsbaarheid van leerlingen met een migratieachtergrond. Zij worden het zwaarst getroffen door ongelijke onderwijskansen¹. Velen van hen behoren tot een gestigmatiseerde sociale groep wat hun identiteitsontwikkeling en *sense of belonging* minder vanzelfsprekend maakt.

Identiteit

De vraag ‘wie ben jij?’ lijkt eenvoudig, maar is niet zo snel beantwoord als men verschillende persoonlijke, sociaal-culturele en etnische dimensies in rekening brengt. Zo betekent de Belgische nationaliteit hebben nog niet dat je je ook Belg voelt. Aan de ene kant zijn er bio-fysieke en bio-psychische aspecten van identiteit maar onze identiteit ontwikkelt zich daarnaast vooral door de interactie met onze omgeving. Van groot belang is hierbij het behoren tot een bepaalde groep.

Kinder – en jeugdpsychiater Ang² omschrijft op welke manier leerlingen met een migratieachtergrond dikwijls moeilijkheden ervaren in hun identiteitsontwikkeling. Migratie brengt altijd een verlies-ervaring met zich mee en zorgt voor soms ontwrichtende verandering op verschillende terreinen. Opgroeien in vreemde culturen maakt het verwerven van een persoonlijke en sociale identiteit complexer; zeker bij ervaringen van miskennis of uitsluiting.

Belonging

Het gevoel van ergens bij te horen, is een basisbehoefte van iedere mens en heeft een grote impact op onze motivatie en ons gedrag. Een *sense of belonging* ontstaat in interactie met andere mensen in een specifieke institutionele, socioculturele en politieke omgeving³. Antonsich⁴ verfijnt de omschrijving door twee samenhangende elementen te belichten: *place-belongingness* en de *politics of belonging*.

To belong gaat in eerste instantie over een individueel gevoel van zich ‘thuis’ te voelen in een bepaalde omgeving. ‘Thuis’ staat symbool voor een persoonlijk gevoel van familiariteit, geborgenheid, veiligheid en emotionele verbondenheid. De relatie met leerkrachten en medeleerlingen is daarbij essentieel. Ervaringen van discriminatie, in het bijzonder etnische discriminatie, door leerkrachten en medeleerlingen hebben een negatieve invloed op de *sense of belonging* van leerlingen, vooral voor leerlingen met een migratieachtergrond⁵. Ook de impact van (de afwezigheid van) rolmodellen en identificatiefiguren in lesmateriaal en op school^{6,7} en de effecten van etnische

schoolcompositiekenmerken^{7,8} op de *sense of belonging* van leerlingen met een migratieachtergrond tonen het belang van relaties aan.

To belong is niet enkel een persoonlijke en relationele aangelegenheid. De symbolische betekenis van een onderwijsvorm, studierichting of schoolgemeenschap en het discours en de praktijken van sociale en ruimtelijke in- en uitsluitingsmechanismen (*politics of belonging*) zijn eveneens bepalend. Etniciteit is niet machtsneutraal. Wie tot de mainstream autochtone groep behoort, wordt als vanzelfsprekender beschouwd, geniet (onbewust) privileges en ervaart minder obstakels. Het hiërarchisch karakter van de verschillende finaliteiten in het secundair onderwijs, het prestige van 'witte' scholen, ... gaan samen met sociale waardering of negatieve stigmatisering en beïnvloeden daarbij de *sense of belonging* van leerlingen⁶. Deze hardnekkige vooroordelen beïnvloeden ook het beeld dat leerlingen met een migratieachtergrond zelf hebben over waar ze zich in het onderwijslandschap thuis horen te voelen en waar niet.

Intersectionaliteit en cultuursensitief denken

Identiteitsontwikkeling verdient in een pedagogische context ieders aandacht. Identiteit bepaalt grotendeels onze overtuigingen, waarden en normen die op hun beurt bepalen hoe we naar de wereld kijken, ze interpreteren en hoe we ons in de wereld gedragen.

We moeten oog hebben voor het dynamisch karakter: identiteit ontwikkelt zich, is in beweging. Tegelijkertijd mogen we ons niet blind staren op één identiteitsdimensie. Kruispuntdenken of intersectioneel denken staat voor de erkenning van de multidimensionaliteit van identiteit en kijkt naar de relatie van de verschillende factoren en de processen die aan de basis liggen. Deze benadering stimuleert en-en-denken, benadert personen op een holistische manier, vermindert de kans op stereotype benadering en geeft ook ruimte aan de verschillen binnen een groep³.

De andere aanvaarden in wie en wat hij is, wordt door Betancourt⁹ omschreven als 'de mogelijkheid om begrip te hebben en te werken met personen wiens waarden, overtuigingen en geschiedenis duidelijk verschillend zijn dan die van ons [...]'. Kennis over het verhaal van de andere, vaardigheden om tot die kennis te komen, de attitude tegenover de andere die door kennis en ervaring wordt gevormd en het bewustzijn dat we allen met een bepaalde bril naar de werkelijkheid kijken, kunnen dit cultuursensitief denken faciliteren³. Dit veronderstelt dat we onze eigen identiteit scherp en in vraag durven stellen wanneer we de andere ontmoeten.

School belonging heeft een cruciaal effect op het functioneren en de resultaten van alle leerlingen. Voor leerlingen met een migratieachtergrond is het minder evident om zich 'thuis te voelen'. We moeten ons als onderwijsactoren in eerste instantie bewust zijn van onze eigen vooroordelen en de structurele machtsprocessen die de *sense of belonging* van leerlingen met een migratieachtergrond beïnvloeden. Intersectioneel en cultuursensitief denken kunnen ons daarbij helpen. In een eerste kennismaking met een nieuwe leerling, bij het opstellen van ons lesmateriaal of in het uitwerken van een diversiteitsbeleid: kiezen we ervoor om diversiteit terug te dringen, te negeren of te omarmen? We vinden het antwoord in ons pedagogisch project!

¹Jacobs, D., & Danhier, J. (2017). Segregatie in het onderwijs overstijgen. Analyse van de resultaten van het PISA 2015-onderzoek in Vlaanderen en in de Federatie Wallonië-Brussel. Brussels: Koning Boudewijnstichting.

² Ang, W. (2020). Identiteit en belonging. Reflecties uit de praktijk. *Zonder wrijving geen glans: Identiteit en waarden op school* (pp. 67-85). Lannoo Uitgeverij.

³ Baumeister, R.F., & Leary, M.R. (1995). Need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin* 117(3), pp. 497-529.

⁴ Antonsich, M. (2010). Searching for belonging: An analytical framework. *Geography Compass* 4(6): 644-659.

⁵ Van Caudenberg, R., Clycq, N., & Timmerman, C. (2020). Feeling at home in school: Migrant youths' narratives on school belonging in Flemish secondary education. *European Educational Research Journal*, 19(5), 428-444. <https://doi.org/10.1177/1474904120923184>

⁶ Agirdag, O. (2020). *Onderwijs in een gekleurde samenleving*. EPO.

⁷ Murphy, M.C., & Zirkel, S. (2015). Race and Belonging in School: How Anticipated and Experienced Belonging Affect Choice, Persistence, and Performance. *Teachers College Record* (1970), 117(12), 1-40.

⁸ Demanet, J., Van Praag, L., & Van Houtte, M. (2016). About Ethnicity, Fitting In, and Acting Out: Applying the Person-Environment Fit Framework to School Misconduct. *Journal of Cognitive Education and Psychology*, 15(2), 293-320. <https://dx.doi.org/10.1891/1945-8959.15.2.293>

⁹ Betancourt, J. (2006). Cultural Competence and Medical Education: Many Names, Many Perspectives, One Goal. *Academic Medicine*, 81(6), 499-501.